

Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi

Determining the Attitudes of Disabled Care and Rehabilitation Program Students Towards Disabled People

Tuba LORCU^{1*}
 Şükran ÖZKAHRAMAN
 KOÇ²
 Siddika ERSOY³

^{1*} Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek lisans öğrencisi; Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uluborlu Selahattin Karasoy Meslek Yüksekokulu, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü; Isparta, Türkiye.

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, Isparta, Türkiye.

³ Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Isparta, Türkiye.

*Sorumlu Yazar:
 tubalorcu@isparta.edu.tr

Geliş/Received: 21.05.2025
Kabul/Accepted: 23.07.2025

Atıf/Citation: Lorcü, T., Özkahraman Koç, Ş., & Ersoy, S. (2025). Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *UMBD*, 8(2),61-73

Öz

Bu araştırmanın amacı Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını duyu, düşünce ve davranış boyutunda değerlendirmek ve engellilere yönelik tutumun gelişmesine katkı sağlamaktır. Tanımlayıcı türde bir çalışma olan bu araştırmanın evrenini 2023-2024 yıllarında öğrenimine devam eden Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon programı öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, gönüllü olan 104 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Verilerin toplanmasında; araştırmacılar tarafından hazırlanmış öğrenci bilgi formu ve Engellilere Yönelik Çok Boyutlu Tutum Ölçeği kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için $p<0.05$ düzeyi kabul edilmiştir. Katılımcıların tutum puan ortalamaları incelendiğinde, düşünce ve davranış boyutlarında yüksek, duyu boyutunda ise orta düzeyde tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca yakın çevresinde engelli birey bulunan katılımcıların davranış puanları anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencilerinde engellilere yönelik olumlu tutumların gelişimini desteklemek için, teorik eğitimin yanı sıra uygulamalı ve etkileşim temelli öğrenme ortamlarının da eğitim programlarına dahil edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelli bakımı, Engellilere yönelik tutum, Tutum, Öğrenci

Abstract

The aim of this study was to evaluate the attitudes of students in the Disability Care and Rehabilitation Program toward individuals with disabilities across emotional, cognitive, and behavioral dimensions, and to contribute to the development of positive attitudes. This descriptive study included all students enrolled in the program during 2023-2024. No sampling was performed; 104 volunteer students participated. Data were collected using a student information form and the Multidimensional Attitude Scale Toward Persons with Disabilities. A significance level of $p<0.05$ was accepted. Results showed that participants had high cognitive and behavioral attitude scores, while emotional attitudes were moderate. Moreover, students with disabled individuals in their close environment scored significantly higher in behavioral attitudes. In conclusion, to foster positive attitudes among Disability Care and Rehabilitation students, it is recommended that practical and interaction-based learning environments be integrated into the curriculum alongside theoretical education.

Keywords: Disability care, Attitude towards disabled people, Attitude, Student

1. Giriş

Engellilik, bireyin bedensel ya da zihinsel bir yetersizlik nedeniyle; yaşadığı sosyal, kültürel ve fiziksel çevre içerisinde kendisinden beklenen rolleri yerine getirmekte zorlanmasına yol açan, çok boyutlu ve dinamik bir durumdur (Girgin-Aykanat & Balcı, 2015). Engellilik, yalnızca bireyin biyolojik sınırlılıklarıyla açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgudur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar, engelliliğin bireysel yetersizliklerin ötesinde, çevresel, toplumsal ve bireysel etmenlerin etkileşimiyle şekillendiğini vurgulamaktadır. WHO'nun 7 Mart 2023'te yayımladığı verilere göre, dünya genelinde yaklaşık 1,3 milyar kişi engelli birey statüsündedir. Bu sayı, küresel nüfusun %16'sına, yani her altı kişiden birine karşılık gelmektedir (WHO, 2023).

Türkiye'ye bakıldığında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2023 yılı Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni'ne göre ülkede en az bir engeli bulunan birey sayısı 4.876.000 olup, bu rakam Türkiye nüfusunun %6,9'unu oluşturmaktadır. Bu veriler, engelliliğin yalnızca bireysel değil, toplumsal boyutta ele alınması gereken küresel bir mesele olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

Engelli bireylerin karşılaştığı zorluklar yalnızca fiziksel sınırlılıklardan ibaret değildir. Toplumsal yapı, kültürel normlar, hizmetlere erişimdeki eşitsizlikler ve özellikle toplumun engelliliğe yönelik tutumları, bu bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Karahana-Güven & Kuru, 2015). Bu noktada tutum kavramı belirleyici bir rol oynamaktadır. Tutum, bireylerin belirli bir kişi, olay ya da duruma yönelik geliştirdiği, bilişsel, duygusal ve davranışsal bileşenlerden oluşan öğrenilmiş eğilimlerdir (İnceoğlu, 2010). Aile, sosyal çevre, medya ve bireysel deneyimler gibi çeşitli faktörlerle şekillenen bu tutumlar, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendiren güçlü bir içsel yapı olarak toplumsal yaşamda önemli bir işleve sahiptir (Sezer, 2012).

Toplumda hâkim olan “normallik” anlayışı, çoğunluk gruplarının tanımları üzerinden şekillenirken, bu normlara uymayan bireyler çoğu zaman “anormal” olarak etiketlenmekte; bu da engelli bireylerin önyargı ve ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmaktadır (Gönülaçan, 2016). Literatürde, engelliliğe yönelik tutumların oluşumunda bireyin yetersizlik düzeyinden ziyade, toplumsal çevrenin engelli bireylere yönelik yaklaşımının belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Çolak & Çetin, 2014).

Engelli bireylere yönelik bakım hizmetlerinde görev yapan profesyonellerin tutumları, sunulan hizmetin kalitesini doğrudan etkilemektedir. Empatik ve kapsayıcı bir tutuma sahip bakım personeli, engelli bireylerin ihtiyaçlarını daha doğru değerlendirebilmekte ve birey merkezli, nitelikli bir hizmet sunumu sağlayabilmektedir (Şahin, 2005). Buna karşın önyargılı veya ayrımcı tutumlar; engelli bireylerin hizmetlere erişimini zorlaştırmakta, psikososyal uyumlarını olumsuz yönde etkilemekte ve kendilerini değersiz hissetmelerine yol açabilmektedir (Özata, 2017). Araştırmalar, engelli bireylere yönelik olumlu tutuma sahip bakım verenlerin, engelli bireylerin sağlık hizmetlerine olan güvenini artırdığını, hizmet süreçlerine daha aktif katılım sağladıklarını ve genel memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Lawthers et al., 2003; Pelleboer-Gunnink et al., 2017).

Engelli bireylerle doğrudan çalışan profesyonellerin –özellikle bakım hizmeti sunan personelin– tutumları, bireylerin yaşam kalitesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Demir Saykılı, 2025). Engelli Bakımı ve

Rehabilitasyon Programı öğrencileri, engelli bireylerin çok yönlü ihtiyaçlarına yanıt verebilecek bilgi, beceri ve tutumlarla donatmayı amaçlayan kapsamlı bir eğitim programıdır. Bu program; günlük yaşam aktivitelerinin desteklenmesi, fiziksel rehabilitasyon, iletişim becerilerinin güçlendirilmesi, sosyal destek hizmetlerinin sunulması ve psikolojik yardım sağlanması gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Mezunlar, rehabilitasyon merkezleri, özel eğitim kurumları, sosyal hizmet kuruluşları ve sağlık kuruluşlarında görev alabilmektedir (Demir Saykılı, 2025).

Bu doğrultuda, söz konusu programda eğitim gören öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi, hem verilen eğitimin etkililiğinin değerlendirilmesi hem de hizmet sunumunda kapsayıcılığın artırılması açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarıyla belirlemek; cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve yakın çevrede engelli birey bulunma durumuna göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını ortaya koymaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yaklaşımlarından tanımlayıcı türde bir desenle gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı araştırmalar, belirli bir olgunun mevcut durumunu nesnel biçimde ortaya koymayı ve bu durumun temel özelliklerini sistematik şekilde betimlemeyi amaçlar (Çaparlar, 2016). Bu doğrultuda çalışma, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programında öğrenim gören öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarını bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarıyla incelemeyi hedeflemektedir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2023–2024 eğitim-öğretim yılında Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uluborlu Selahattin Karasoy Meslek Yüksekokulu Terapi ve Rehabilitasyon Bölümüne bağlı Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır (N=132). Araştırmada örneklem yöntemi kullanılmamış, çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden toplam 104 öğrenci araştırma grubuna dahil edilmiştir. Buna göre evrenin yaklaşık olarak %79'u araştırmaya dahil edilmiştir. Bu rakam örneklem yeterliliği açısından yeterli ve temsiliyeti yüksek olarak kabul edilebilir (Yazıcıoğlu 2011). Öğrencilerin, örneklem dahil edilmeleri için geçerli tek kriter Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencileri olmalarıdır.

2.3. Veri Toplaması

Veriler Aralık 2023 ile Şubat 2024 tarihleri arasında Uluborlu Selahattin Karasoy Meslek Yüksekokulu Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programında yüzyüze ve çevrimiçi olarak toplanmıştır.

Öğrenci Bilgi Formu: Katılımcıların demografik bilgilerini (yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, yakın çevrede engelli birey bulunup bulunmama durumu) belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından literatür taranarak hazırlanmıştır (Kösterelioğlu 2013, Altıparmak 2012, Karahan 2015).

Engellilere Yönelik Çok Boyutlu Tutum Ölçeği: Öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Findler, L., Vilchinsky, N. ve Werner, S. (2007) tarafından geliştirilen ve Yalpaze, İ. ile Türküm, A. S. (2018) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçek kullanılmıştır. Beşli Likert tipi yapıdaki ölçek toplam 31 maddeden oluşmakta ve üç alt boyut içermektedir: Duygu (14 madde), Düşünce (9 madde) ve Davranış (8 madde). Ölçme aracının hem bütünü hem de alt boyutları açısından faktör yapısı, iç tutarlılığı, benzer ölçek geçerliliği, test-tekrar test güvenirliği ve ayırt edici geçerlilik çalışmaları yapılmıştır. Bütün ölçek, Duygu alt boyutu, Düşünce ve Davranış alt boyutları için Cronbach Alfa değerleri sırasıyla, 0.90, 0.88, 0.89 ve 0.84 olarak bulunmuştur. Katılımcılar, her bir maddeye yönelik görüşlerini “Kesinlikle katılmıyorum (1)” ile “Kesinlikle katılıyorum (5)” arasında derecelendirmektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 31 ile 155 arasında değişmektedir. Değerlendirme sürecinde, Duygu boyutuna ait 11 madde (madde 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) ile Davranış boyutuna ait 6 madde (madde 1, 2, 3, 4, 5, 6) ters kodlandıktan sonra her alt boyut ve toplam puan hesaplanabilmektedir. Ölçekten elde edilen puanların yüksekliği, bireylerin engelli bireylere yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduklarını göstermektedir (Yalpaze 2018). Bu çalışmada genel Cronbach Alfa değeri 0.86’dır

2.4. Araştırmanın Etik İzni

Araştırmanın yürütülebilmesi için Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli etik onay alınmıştır. Etik kurul izni, E-96714346-050.99-72037 sayılı ve 173 karar numarasıyla 06.12.2023 tarihinde verilmiştir. Katılımcılara araştırmacı tarafından çalışmanın amacı, yöntemi ve önemi hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılmak isteyen gönüllülerden sözlü onam alınmıştır.

2.6. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 25.0 istatistiksel analiz programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Normal dağılıma uygunluk değerlendirmesinde Kolmogorov-Smirnov test istatistiklerinden yararlanılmıştır ve verilerin normal dağıldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların tutum düzeylerini tanımlamak amacıyla betimleyici istatistikler (frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma) kullanılmıştır. İki grup arasındaki farkların analizinde bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Boyutlar arasındaki ilişkileri test etmek için ise Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Tüm istatistiksel testlerde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	83	79,8
	Erkek	21	20,2
Medeni Durum	Bekar	103	99
	Evli	1	1
Sınıf	2. sınıf	53	50,4
	1.sınıf	51	49
Kaldığı Yer	Yurtta	83	79,8
	Aileyle	11	10,5
	Arkadaşlarla	7	6,7
	Yalnız	3	2,8
İşletmede Mesleki Eğitim (İME) Dersi Alma Durumu	Almadım	73	70,2
	Halen almakta olanlar	16	15,4
	Aldım	15	14,4
Gelir Durumu	Gelir gidere denk	52	50
	Gelir giderden az	43	41,3
	Gelir giderden fazla	9	8,7
Engelli Yakını Olma Durumu	Hayır	68	65,4
	Evet	36	34,6

Katılımcıların büyük çoğunluğu kadındır (%79,8) ve neredeyse tamamı bekârdır (%99,0). Sınıf düzeyine göre katılımcılar dengeli şekilde dağılmış olup %51'i ikinci sınıf, %49'u birinci sınıf öğrencisidir. Katılımcıların çoğunluğu yurtta kalmaktadır (%79,8); diğerleri ise aileleriyle, arkadaşlarıyla veya yalnız yaşamaktadır. İME dersini henüz almamış olanların oranı %70,2 ile en yüksektir. Gelir durumuna bakıldığında, katılımcıların yarısı gelir ve giderlerinin denk olduğunu belirtmiştir (%50,0); %41,4'ü gelirlerinin giderlerinden az olduğunu, %8,7'si ise fazla olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %34,6'sının ailesinde ya da yakın çevresinde engelli birey bulunmaktadır (Tablo 1).

Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının üç boyutu olan duygu, düşünce ve davranış arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Pearson korelasyon katsayısı kullanılarak yapılan analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2. Korelasyon Analizi Sonuçları

	Duygu	Düşünce	Davranış
Duygu	-	-	-
Düşünce	-0,01	-	-
Davranış	0,08	0,38**	-
Genel Uyum	0,76**	0,53**	0,59**

Çalışmada düşünce ile davranış değişkenleri arasında orta düzeyde pozitif bir korelasyon belirlenmiştir ($r = 0.38$). Ancak duygu değişkeni ile diğer boyutlar arasında çok zayıf veya anlamlı olmayan korelasyonlar saptanmıştır ($r \approx 0.00-0.08$). "Genel uyum skoru ile duygu ($r = 0,76$), düşünce ($r = 0,53$) ve davranış ($r = 0,59$) boyutları arasında orta ile yüksek düzeyde pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Çalışma, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencilerinin engellilere yönelik duygu, düşünce ve davranış boyutlarındaki tutumlarını değerlendirmektedir. Tablo 3'te her bir alt boyut için hesaplanan ortalama değerler sunulmuştur.

Tablo 3. Ölçek Alt Boyutlarına İlişkin Ortalamalar

Alt Boyutlar	Ortalama	SS	Minimum	Maksimum	Ölçek Aralığı	
Duygu	3,11	0,90	1,23	4,84	1	5
Düşünce	4,11	0,70	2	5	1	5
Davranış	4,15	0,76	1,37	5	1	5
Genel Uyum	3,69	0,53	1,70	4,73	1	5

SS: Standart sapma.

Düşünce (4,11) ve Davranış (4,15) boyutlarında öğrencilerin ortalamaları yüksek olup, bu gruptaki öğrencilerin engellilere yönelik düşünsel ve davranışsal tutumlarının olumlu olduğunu göstermektedir. Duygu boyutundaki ortalamanın (3,11) diğerlerine kıyasla daha düşük olması, duygusal yakınlık ya da empati düzeyinde gelişim potansiyeline işaret edebilir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre engellilere yönelik duygu, düşünce ve davranış puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiştir. Analize yalnızca "Kadın" ve "Erkek" olarak yanıt veren katılımcılar dahil edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyet Değişkeni ve Alt Boyutların İlişkisi

Alt Boyutlar	Değişken	Ortalama	SS	t	p
Duygu	Kadın	3,13	0,91	0,42	0,68
	Erkek	3,04	0,87		
Düşünce	Kadın	4,10	0,68	-0,16	0,87
	Erkek	4,13	0,79		
Davranış	Kadın	4,16	0,77	0,14	0,89
	Erkek	4,13	0,73		
Genel Uyum	Kadın	3,70	0,53	0,26	0,78
	Erkek	3,66	0,54		

SS: Standart sapma; t: bağımsız gruplarda t-testi; p: Anlamlılık düzeyi.

Duygu, düşünce, davranış ve genel uyum puanları açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (tüm p-değerleri > 0.05).

Katılımcıların engellilere yönelik duygu, düşünce ve davranış puanlarının; gelir durumlarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile değerlendirilmiştir. Tablo 5'te her gelir grubu için ortalamalar ve ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5. Gelir Durumları ve Alt Boyutların İlişkisi

Alt Boyutlar	Değişken	Ortalama	SS	F	p
Duygu	Gelir < Gider Ort.	2,91	0,92	2,59	<u>0,097</u>
	Gelir = Gider Ort.	4,07	0,87		
	Gelir > Gider Ort.	4,06	0,75		
Düşünce	Gelir < Gider Ort.	3,21	0,82	0,17	<u>0,822</u>
	Gelir = Gider Ort.	4,12	0,60		
	Gelir > Gider Ort.	4,22	0,70		
Davranış	Gelir < Gider Ort.	4,06	0,94	0,46	<u>0,589</u>
	Gelir = Gider Ort.	4,22	0,60		
	Gelir > Gider Ort.	4,17	0,62		
Genel Uyum	Gelir < Gider Ort.	3,56	0,59	2,37	<u>0,098</u>
	Gelir = Gider Ort.	3,75	0,44		
	Gelir > Gider Ort.	3,91	0,61		

SS: Standart sapma; F: Tek yönlü varyans analizi, t-testi; p: Anlamlılık düzeyi.

Duygu, düşünce, davranış ve genel uyum puanlarının gelir durumuna göre ortalamaları arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Ancak yapılan ANOVA analizine göre bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0.05$).

Katılımcıların engellilere yönelik duygu, düşünce ve davranış puanlarının, İME (İşletmede Mesleki Eğitim) dersini alıp almadıklarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmiştir. Tablo 6'da her grup için ortalamalar ve ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6. İME Dersi Alma Durumu ve Alt Boyutların İlişkisi

Alt Boyutlar	Değişken	Ortalama	SS	F	p
Duygu	Aldım Ort.	3,06	0,88	0,82	0,45
	Şu an Alıyorum Ort.	3,39	0,93		
	Almadım Ort.	3,08	0,94		
Düşünce	Aldım Ort.	4,05	0,68	1,14	0,34
	Şu an Alıyorum Ort.	4,33	0,67		
	Almadım Ort.	4,17	0,84		
Davranış	Aldım Ort.	4,18	0,70	1,32	0,28
	Şu an Alıyorum Ort.	4,34	0,55		
	Almadım Ort.	3,83	1,10		
Genel Uyum	Aldım Ort.	3,61	0,84	1,93	0,14
	Şu an Alıyorum Ort.	3,92	0,50		
	Almadım Ort.	3,65	0,44		

SS: Standart sapma; F: Tek yönlü varyans analizi, t-testi; p: Anlamlılık düzeyi.

Duygu, düşünce, davranış ve genel uyum puanlarının İME dersini alıp almama durumuna göre ortalamaları farklılık göstermektedir. Ancak ANOVA sonuçlarına göre bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0.05$).

Katılımcıların engellilere yönelik duygu, düşünce ve davranış puanlarının; öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Sınıf Durumu ve Alt Boyutların İlişkisi

Alt Boyutlar	Değişken	Ortalama	ss	t	p
Duygu	1. sınıf ort.	3,00	0,90	-1,21	0,230
	2. sınıf ort	3,22	0,89		
Düşünce	1. sınıf ort.	3,98	0,73	-1,82	0,071
	2. sınıf ort	4,23	0,65		
Davranış	1. sınıf ort.	4,21	0,74	0,75	0,457
	2. sınıf ort	4,10	0,78		
Genel Uyum	1. sınıf ort.	3,62	0,52	-1,32	0,187
	2. sınıf ort	3,76	0,54		

SS: Standart sapma; t: bağımsız gruplarda t-testi; p: Anlamlılık düzeyi.

Duygu, düşünce, davranış ve genel uyum puanlarının sınıf düzeyine göre ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Katılımcıların engellilere yönelik duygu, düşünce ve davranış puanlarının; ailelerinde veya yakın çevrelerinde engelli bir bireyin bulunup bulunmamasına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği bağımsız örneklem t-testi ile değerlendirilmiştir. Tablo 8’de her grup için ortalamalar ve t-testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Engelli Yakını Olma Durumu ve Alt Boyutların İlişkisi

Alt Boyutlar	Değişken	Ortalama	SS	t	p
Duygu	Yakını Var	2,96	0,84	-1,24	0,21
	Yakını Yok	3,19	0,92		
Düşünce	Yakını Var	4,26	0,68	1,64	0,10
	Yakını Yok	4,03	0,71		
Davranış	Yakını Var	4,43	0,57	2,82	0,00
	Yakını Yok	4,00	0,80		
Genel Uyum	Yakını Var	3,74	0,43	0,85	0,39
	Yakını Yok	3,66	0,58		

SS: Standart sapma; t: bağımsız gruplarda t-testi; p: Anlamlılık düzeyi.

Duygu, düşünce ve davranış puanlarının, ailede veya yakın çevrede engelli birey bulunma durumuna göre ortalamalarında bazı farklılıklar gözlemlenmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde yakın çevrede engelli birey olan kişilerin davranış tutumu ortalamaları, yakın çevrede engelli birey olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur ($p < 0.05$). Duygu ve düşünce boyutlarında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$).

4. Tartışma

Bu çalışmada, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları duygu, düşünce ve davranış boyutları açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin genel olarak olumlu tutumlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Keklice (2021) sağlık alanında

eğitim gören öğrencilerin bilişsel ve davranışsal boyutlarda daha olumlu tutumlar geliştirdiğini bildirmiştir (Keklice, 2012).

Araştırma kapsamında, öğrencilerin düşünce (4.11) ve davranış (4.15) alt boyutlarında yüksek ortalamalara sahip oldukları, ancak duygu boyutunda (3.11) görece daha düşük bir ortalama sergiledikleri belirlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin engelli bireylere yönelik bilişsel ve davranışsal düzeyde olumlu bir tutum geliştirdiklerini, ancak duygusal boyutta gelişime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bu bulgu, Subay'ın (2012) yaptığı çalışmayla da örtüşmektedir. Subay, öğrencilerin engellilere yönelik bilişsel tutumlarının olumlu olduğunu, ancak duygusal bileşenlerde daha düşük puanlara sahip olduklarını ifade etmiştir (Subay 2012). Benzer şekilde, Seccombe (2007) de hemşirelik öğrencilerinin genel olarak olumlu tutumlara sahip olduklarını belirtmiştir (Seccombe, 2007).

Özdemir ve Karadağ'ın (2021) hemşirelik öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada, öğrencilerin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının genel olarak orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Özdemir ve Karadağ 2021). Levis ve Stenfert-Kroese (2010) ise hemşirelerin engelli bireylere karşı daha fazla olumsuz duygular taşıdıklarını belirlemiştir. Şahin ve Akyol'un (2010) çalışmasında ise, tıp fakültesi öğrencilerinin hemşirelik öğrencilerine kıyasla daha olumlu tutumlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Levis ve Stenfert-Kroese, 2010). Öte yandan, Sarı ve arkadaşlarının (2021) yürüttüğü çalışmada, öğrencilerin duygu ve davranış alt boyutlarında olumsuz; düşünce alt boyutunda ise olumlu tutumlar sergiledikleri görülmüştür. Tüm bu bulgular, engelli bireylere yönelik tutumların alt boyutlarda farklılaşabildiğini ve mesleki ya da akademik duruma göre çeşitlilik gösterebildiğini ortaya koymaktadır. (Sarı ve ark., 2021)

Bu çalışmada, öğrencilerin yakın çevrelerinde engelli birey bulunmasının davranış puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, Lindsay ve Edwards'ın (2013) araştırmasıyla da örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, daha önce engelli bireylerle etkileşimde bulunan kişilerin, daha yüksek düzeyde yardım davranışı ve hoşgörü sergilediği tespit edilmiştir. Bu da tutumların yalnızca bilişsel temelli olmadığını, aynı zamanda bireyin kişisel deneyimleriyle şekillendiğini göstermektedir (Linda ve Edwards, 2013).

Çalışmada elde edilen bir diğer önemli bulgu, düşünce ve davranış alt boyutları arasında orta düzeyde pozitif bir ilişkinin varlığıdır. Bu sonuç, Ajzen'in Planlı Davranış Teorisi (1991) ile uyumludur. Teoriye göre bireylerin inançları (düşünceleri), niyetlerini ve dolayısıyla davranışlarını yönlendirmektedir. Engelli bireylere yönelik olumlu bilişsel tutumlara sahip bireylerin, bu tutumlarını davranışsal düzeyde de sergilemeleri beklenmektedir (Ajzen, 1991).

Genel olarak bulgular, ilgili literatürle büyük ölçüde paralel sonuçlar ortaya koymakla birlikte, özellikle duygusal tutum boyutunda dikkat çekici bir gelişim alanına işaret etmektedir.

4.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma yalnızca bir meslek yüksekokulunun Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencileriyle sınırlıdır. Bu nedenle elde edilen bulgular, farklı üniversitelerdeki ya da bölümlerdeki öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını genellemek için uygun değildir.

Araştırma, Aralık 2023 ile Şubat 2024 tarihleri arasındaki belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin tutumlarındaki olası zaman içi değişimler dikkate alınmamış, yalnızca kesitsel veriler elde edilmiştir. Bu durum, sonuçların uzun vadeli eğilimleri yansıtmada gücünü sınırlandırmaktadır.

Ayrıca çalışma yalnızca nicel yöntemlerle yürütülmüş olup, öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarının altında yatan nedenleri, kişisel deneyimlerini veya duygusal yaklaşımlarını derinlemesine anlamaya yönelik nitel veri toplanmamıştır. Bu nedenle elde edilen bulgular, katılımcıların tutumlarının arka planına ilişkin daha geniş bir perspektif sunmamaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın bulgularına göre, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının düşünce ve davranış boyutlarında olumlu düzeyde olduğu, ancak duygu boyutunda görece olarak daha düşük puanlar elde ettikleri belirlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin engellilik konusuna ilişkin olarak bilgi temelli ve sosyal normlara dayalı olumlu tutumlar geliştirdiklerini; ancak duygusal bağ kurma, empati gösterme gibi alanlarda gelişim gereksinimi duyduklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmada ayrıca, öğrencilerin yakın çevresinde engelli birey bulunmasının özellikle davranışsal tutumları anlamlı biçimde olumlu etkilediği saptanmıştır. Bu bulgu, doğrudan temasın tutum oluşumunda ve gelişiminde belirleyici bir faktör olduğunu desteklemektedir. Diğer yandan, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve gelir durumu gibi demografik değişkenlerin tutumlar üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. Bu sonuç, engellilikle ilgili tutumların bireysel özelliklerden ziyade deneyimsel faktörler ve kişisel etkileşimlerle daha yakından ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı müfredatlarında yalnızca bilgi aktarımına dayalı teorik içeriklerin yeterli olmadığı, öğrencilerin engelli bireylerle doğrudan, anlamlı ve düzenli biçimde etkileşim kurabilecekleri uygulamalı öğrenme ortamlarının sağlanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu tür deneyimler, öğrencilerin duygusal tutumlarının gelişmesini destekleyerek empati becerilerinin artmasına ve daha bütüncül bir farkındalık kazanmalarına katkı sağlayabilir.

Duygu boyutundaki tutumların güçlendirilmesi amacıyla, eğitim programlarına empati temelli atölye çalışmaları, gerçek yaşam senaryolarına dayalı simülasyon etkinlikleri ve engelli bireylerle yapılandırılmış etkileşim fırsatları eklenmelidir. Ayrıca, öğrencilerin psikoloji, sosyal hizmet ve özel eğitim gibi alanlarla disiplinler arası projelerde yer alması, daha kapsayıcı ve çok yönlü bir bakış açısı geliştirmelerine katkı sunacaktır. Bununla birlikte, engelli bireylere yönelik duyarlılığın artırılması için farkındalık temalı etkinliklerin çeşitlendirilmesi, hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi ve sosyal sorumluluk projelerinin yaygınlaştırılması da önem arz etmektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda, farklı üniversitelerden daha geniş örneklemelerle benzer çalışmalar yapılması, elde edilen bulguların genellenebilirliğini test etmek açısından gereklidir. Ayrıca, öğrencilerin zaman içerisindeki tutum değişimlerini izlemek üzere uzun vadeli boylamsal araştırmaların tasarlanması önerilmektedir. Bu çalışma, engelli bireylere yönelik olumlu tutumların geliştirilmesinde özellikle duygusal bileşenlerin desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır. Gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda, nicel ve nitel yöntemleri bir arada kullanan karma yöntem yaklaşımlarının tercih edilmesi ve farklı kültürlerde öğrenim gören öğrenci gruplarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, bu alandaki bilgi birikimine anlamlı katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Altıparmak, S., & Sari, H. Y. (2012). Manisa ilinde engelli bireylere karşı toplumsal tutum. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(2).
- Çaparlar, C. Ö., & Dönmez, A. (2016). Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır. *Türk J Anaesthesiol Reanim*, 44(4), 212-218.
- Çolak, M., & Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 191–211.
- Demir Saykili, M., & Mamatoğlu, N. (2025). Engelli Bakımına Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Aydın İnsan Ve Toplum Dergisi*, 11(1), 27-66.
- Ersoy Quadir, S., Akaroğlu, G., & Tıgılı, E. (2023). Toplumumuzun engelli bireylere yönelik duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 96, 229–246. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1195062>
- Findler, L., Vilchinsky, N., & Werner, S. (2007). The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (MAS): Construction and validation. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 50(3), 166–176. <https://doi.org/10.1177/00343552070500030501>
- Girgin, B. A., & Balcı, S. (2015). Fiziksel engelli çocuk ve ailesinin evde bakım gereksinimi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 305–317.
- Gönülağan, A. (2016). Engelli istihdamına yönelik işveren tutumları: Trabzon örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 111–130. <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455300>
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı, iletişim* (5. Baskı). Beykent Üniversitesi Yayınları.
- Karahan, B. G., & Kuru, E. (2015). Ortopedik, görme ve işitme engelli öğrenciler için beden eğitimi ve spor dersi tutum ölçeği geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 36–46.
- Keklice, İ., & Ünsar, A. (2021). Üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi: Sağlık alanında eğitim görmeyenlerin pozitif bir etkisi var mıdır? Bir gözlemsel çalışma. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(3), 149–157.
- Kösterelioğlu, İ. (2013). Engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 211-226.
- Lawthers, A. G., Pransky, G. S., Peterson, L. E., & Himmelstein, J. H. (2003). Rethinking quality in the context of persons with disability. *International Journal for Quality in Health Care*, 15(4), 287–299. <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzg041>

- Lewis, S., & Stenfert-Kroese, B. (2010). An investigation of nursing staff attitudes and emotional reactions towards patients with intellectual disability in a general hospital setting. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(4), 355–365. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2009.00541.x>
- Lindsay, S., & Edwards, A. (2012). A systematic review of disability awareness interventions for children and youth. *Disability and Rehabilitation*, 35(8), 623–646. <https://doi.org/10.3109/09638288.2012.702850>
- Özata, M., & Karip, S. (2017). Engelli bireylerin sağlık hizmetleri kullanımında yaşadıkları sorunlar: Konya örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20(4), 397–407.
- Özdemir, T., & Karadağ, G. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin özel gereksinimi olan bireylere ilişkin tutumlarını etkileyen faktörler. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 3(2), 96–106.
- Pelleboer-Gunnink, H. A., Van Oorsouw, W. M. W. J., Van Weeghel, J., & Embregts, P. J. C. M. (2017). Mainstream health professionals' stigmatising attitudes towards people with intellectual disabilities: a systematic review. *Journal of Intellectual Disability Research*, 61(5), 411-434. <https://doi.org/10.1111/jir.12353>
- Sarı, H., Yılmaz, E., Bağcı Aslan, Ö., & Gökdağ, H. (2021). Çocuk gelişimi programı öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları ile iletişim becerileri arasındaki ilişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 57–73. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.691828>
- Seccombe, J. A. (2007). Attitudes towards disability in an undergraduate nursing curriculum: The effects of a curriculum change. *Nurse Education Today*, 27(5), 445–451. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2006.07.009>
- Sezer, F. (2012). Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması: Deneysel bir uygulama. *E-Journal of New World Science Academy*, 7(1).
- Subay, N., Demircioğlu, A., Karakaya, Ş., Güler, A., Bayram, N., İntepe, S. S., ... & Gür, K. (2022). Bir devlet üniversitesinde okuyan hemşirelik öğrencilerinin engelli bireylere karşı tutum ve davranışları. *Journal of Health Sciences and Management*, 2(3), 53–59. <https://doi.org/10.29228/JOHESAM.14>
- Şahin, H. (2005). Engellilik: Sağlık çalışanlarının ve tıp eğitiminin bakış açısı nedir. *Toplum ve Hekim Dergisi*, 20(3), 219–228.
- Şahin, H., & Akyol, A. D. (2010). Evaluation of nursing and medical students' attitudes towards people with disabilities. *Journal of Clinical Nursing*, 19(15–16), 2271–2279. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2009.03160.x>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni – Temmuz 2023. Engelli Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- WHO. (2023). World Report on Disability. World Health Organization. http://whqlibdoc.who.int/publications/2011/9789240685215_eng.pdf
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2011). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Detay Yayıncılık.

Yelpaze, İ., & Türküm, A. S. (2018). Engellilere yönelik çok boyutlu tutum ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 168–187. <https://doi.org/10.26466/opus.377906>